conseil pour l'élimination du racisme
raad voor de uitbanning van racisme
.brussels

Woorden om over racisme te praten

VERSLAG VAN HET COLLOQUIUM

Brussels Parlement - 25 maart 2026

SPREKERS OP DE CONFERENTIE:

Pauline Malenga Mwenga (doctoranda aan de Universiteit van Antwerpen, docent dekoloniale studies)

Laura Calabrese (hoogleraar discoursanalyse aan de ULB, lid van de Brusselse Raad voor de uitbanning van racisme)

Inhoudsopgave

Brussel
beleid
racisme
stereotypen
taal
diversiteit
identiteit
geschiedenis
gelijkheid
etymologie
intersectionaliteit
integratie
discriminatie

1. Opening van de zitting → 3

2. De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden → 5

- Een mechanisme dat dateert van vóór het begrip “ras” → 5
- Een geëxporteerde logica: van de koloniën naar het “integratiediscours” → 6
- De wetenschappelijke constructie van “rassen” (XVIIIde-XIXde eeuw) → 6
- Van politiek programma tot wetenschappelijke deconstructie (XXste eeuw) → 7
- Waarom racisme blijft bestaan: kennis, cultuur en religie → 7
- Homogenisering, intersectie van discriminatievormen en de macht om te benoemen → 8
- Conclusie: een mechanisme van overheersing dat op alle niveaus moet worden bestreden → 10

3. Uitwisselingen met het publiek → 11

1 Opening van de zitting

Eva Maria Jimenez Lamas, vicevoorzitter van de Brusselse Raad voor de uitbanning van racisme, opende de zitting en heette de deelnemers welkom ter gelegenheid van de Internationale Dag voor de uitbanning van racisme. Ze herinnerde aan het ontstaan van de Raad, waarvan de oprichting meerdere jaren van mobilisatie had gevergd voordat deze twee jaar geleden daadwerkelijk van start ging.

De Brusselse minister van Gelijkheid, **Ahmed Laaouej**, deed een verontrustende vaststelling: ondanks decennia van bestrijding van racisme winnen extreemrechtse ideeën in heel Europa terrein, en dringt racisme zich steeds meer op in de politieke en media-agenda. Hij benadrukte, onder verwijzing naar Pierre Bourdieu, dat taal de eerste frontlinie vormt in deze strijd: hedendaags racisme dringt zelden frontaal door, maar via thematische omwegen zoals veiligheid, integratie of nationale identiteit. Dit multifactoriële fenomeen, dat floreert in tijden van economische crisis, vereist volgens hem een tweeledige strijd - politiek en intellectueel - en een brede mobilisatie van de bevolking rond gemeenschappelijke doelen van gelijkheid, gezien racisme slechts één van de vormen van afwijzing is, naast seksisme of klassenminachting. Tot slot benadrukte hij de strafrechtelijke dimensie van racisme, dat kan verwonden en doden, waarschuwde hij voor de banalisering ervan en sloot hij af met het begrip «anders-zijn», dat Emmanuel Levinas zo na aan het hart lag en dat de grondslag vormt van elk humanisme.

Jean-Philippe Schreiber, voorzitter van de Raad, kwam terug op het geweld dat in mei 2025 door extreemrechtse groeperingen in Molenbeek en Jette werd gepleegd, en herinnerde eraan dat racisme na de gruwelen van de Tweede Wereldoorlog niet uit Europa is verdwenen, maar vandaag een nieuwe opleving kent, aangewakkerd door haatzaaiende uitlatingen online en de banalisering daarvan door regerende partijen in verschillende landen. Hij stelde een meerlagige definitie van racisme voor (een systeem van overheersing tussen meerderheids- en minderheidsgroepen, interpersoonlijk gedrag of conflicten tussen groepen), waarbij hij benadrukte dat het berust op een typisch Europese ideologie die steunt op de hiërarchisering van geëssentialiseerde menselijke groepen, lange tijd gelegitimeerd door een misbruik van de wetenschap, terwijl rassen geen enkele biologische realiteit hebben.

1 Opening van de zitting

Hij wees erop dat **racisme één en transversaal is**, maar dat er talrijke varianten bestaan met hun eigen specifieke stereotypen (inferiorisering voor de enen, het toeschrijven van een ingebeelde macht voor de anderen, het stigmatiseren van hele groepen door hen collectief verantwoordelijk te stellen voor de daden van enkelen...).

Tot slot hekelde hij het institutionele racisme dat zich manifesteert wanneer politiepraktijken gebaseerd zijn op uiterlijkheidsdiscriminatie of wanneer een beleid een dubbele straf oplegt door middel van het intrekken van de nationaliteit of uitzetting naar een land dat een veroordeelde nooit heeft gekend.

Hij sloot af met een herhaling van de opdrachten en samenstelling van de Raad voor de uitbanning van racisme, die hem een waardevol standpunt en expertise verschaft om relevante adviezen en aanbevelingen te doen aan de Brusselse politieke wereld.

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

Laura Calabrese wees op het werkzaamheden van de Raad, waar de diversiteit aan standpunten compromissen vereist inzake de woorden die worden gebruikt om racisme te benoemen, zonder zich te verliezen in etymologische discussies: de kennis van de geschiedenis van de begrippen stelt hen in staat zich daarvan los te maken, in plaats van een steeds giftiger wordende politieke retoriek te voeden.

Samen met **Pauline Malenga Mwenga** schetsten zij een korte geschiedenis van racisme aan de hand van de woorden die ermee verband houden, waarbij zij erop wezen dat het negeren van deze geschiedenis tot valkuilen in het publieke debat leidt.

EEN MECHANISME DAT DATEERT VAN VÓÓR HET BEGRIP "RAS"

Het racistische mechanisme is een **uitvinding uit de middeleeuwen**, die ver voorafgaat aan de rassentheorie. In het Spanje van de XVde eeuw werden joden en moslims, die gedwongen werden zich te bekeren of te vertrekken, "nieuwe christenen" (conversos, morisken). In 1449 zorgden de "statuten van bloedzuiverheid" ervoor dat zij ondanks hun bekering verdacht bleven, en voerde de Inquisitie genealogisch onderzoek uit om de zuiverheid van het bloed vast te stellen, die noch door de doop, noch door opvoeding kon worden uitgewist. Het woord "racisme" zou pas eeuwen later opduiken, maar het mechanisme - categorieën die als natuurlijk en overdraagbaar worden beschouwd en die discriminatie rechtvaardigen - was al aan het werk.

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

EEN GEËXPORTEERDE LOGICA: VAN DE KOLONIËN NAAR HET "INTEGRATIEDISCOURS"

Deze logica verspreidt zich naar Amerika, waar de bekeerde inheemse Amerindianen nooit de rechten van de "oude christenen" krijgen, en vervolgens tijdens de Europese kolonisatie in Afrika, zoals in Belgisch Congo, onder het mom van de status van "de geëvolueerde" en het verkrijgen van wat men de "burgerkaart" noemde: bekering, onderwijs of beheersing van het Frans konden daar de categoriale grens nooit uitwissen. Volgens de sprekers **leeft deze logica vandaag voort doorheen de "integratiediscours"**: ondanks het leren van de taal, de eis om te integreren in de heersende cultuur, het overnemen van sociale normen, … volstaat een accent, een naam of een huidskleur om nieuwe eisen te laten ontstaan, waardoor mensen zelf verantwoordelijk worden gemaakt voor hun eigen uitsluiting.

DE WETENSCHAPPELIJKE CONSTRUCTIE VAN "RASSEN" (XVIIIDE-XIXDE EEUW)

Vanaf de XVIIIde eeuw **beginnen Europese natuuronderzoekers bevolkingsgroepen in "rassen" in te delen**, door criteria te bedenken op basis van fysieke kenmerken, het klimaat, de technologische ontwikkeling, … Deze onderscheidingen maakten het mogelijk een hiërarchie op te stellen tussen "superieure" en "inferieure" groepen, waardoor ook een hiërarchie tussen de Europeanen onderling kon worden vastgesteld. Sommige categorieën waren ook gebaseerd op taalkundige banden. Eén van de hardnekkigste verzinsels, het "Semitische ras", afgeleid van het Bijbelverhaal en een verwarring tussen taal en cultuur, heeft nooit overeengekomen met een echt volk; toch duikt het vandaag weer op op sociale media, met name om antisemitisme te ontkennen. Uit deze context is het woord zelf voortgekomen, algemeen bekendgemaakt in Duitsland door de journalist Wilhelm Marr, zelfverklaard antisemiet, om "wetenschappelijker" over te komen dan het traditionele "Judenhass".

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

VAN POLITIEK PROGRAMMA TOT WETENSCHAPPELIJKE DECONSTRUCTIE (XXSTE EEUW)

De XXste eeuw transformeert deze context tot een **volwaardige "racistische beweging"**, waarbij het Italiaanse fascisme van de jaren 1930 rassenwetten toepast in Italië tegen de joden en in zijn Afrikaanse koloniën tegen rassenvermenging. Pas na de Tweede Wereldoorlog en de dekolonisatie krijgt het woord "racisme" zijn huidige negatieve connotatie, terwijl genetische ontdekkingen het biologische concept van biologisch ras formeel ontkrachten.

WAAROM RACISME BLIJFT BESTAAN: KENNIS, CULTUUR EN RELIGIE

Pauline Malenga Mwenga legde uit dat **structurele ongelijkheden enkel kunnen voortbestaan als raciale categorieën vanzelfsprekend lijken**: een vanzelfsprekendheid die voortkomt uit de geschiedenis, met name de koloniale geschiedenis, en wordt verspreid door kennisinstellingen zoals het Afrika-museum in Tervuren, opgericht door Leopold II, waarvan de renovatie in 2018 geen oplossing heeft geboden voor de denkpatronen die het museum zelf heeft helpen vormgeven. Ze stelt de machtsstructuur binnen deze instellingen zelf ter discussie, die verklaart waarom de manier waarop over kolonisatie of racisme wordt gesproken, niet wordt bepaald door degenen die door de gevolgen daarvan worden getroffen.

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

Laura Calabrese legt verder uit dat **racisme na de dekolonisatie niet verdwijnt, maar voortleeft in het hedendaagse culturele racisme**. Discriminatie van moslims is een voorbeeld hiervan; deze discriminatie, die na 11 september 2001 onder de noemer "islamofobie" is gaan vallen, valt onder racisme gezien zij een hele groep essentialiseert. Ze voegt eraan toe dat kritiek op de term "islamofobie", hoewel legitiem wanneer het gaat om het verdedigen van het recht op kritiek op religie, niet ten koste mag gaan van het onzichtbaar maken van een bewezen racistisch fenomeen (essentialisering van de groep, een arsenaal aan vooroordelen en een systeem van discriminatie).

Racisme als systeem van discriminatie betekent dat het verder reikt dan individueel gedrag. Zonder noodzakelijkerwijs een racistische ideologie aan te hangen, **kan elk individu fungeren als een doorgeefluik van geïnternaliseerde racistische stereotypen**. Mensen die tot etnische minderheden behoren, kunnen hier zo zelf aan bijdragen.

HOMOGENISERING, INTERSECTIE VAN DISCRIMINATIEVORMEN EN DE MACHT OM TE BENOEMEN

Racisme werkt ook via homogenisering, waarbij mensen worden gereduceerd tot één enkel kenmerk. In dit verband vestigt Pauline Malenga Mwenga de aandacht op de manier waarop overheersingssystemen kunnen worden ingedeeld, gezien deze vormen vaak hand in hand gaan: een Congolese vrouw met een diploma die als schoonmaakster werkt, wordt zo tegelijkertijd geconfronteerd met racisme, seksisme en klassendiscriminatie. Deze benadering, waarbij **het raakvlak tussen verschillende vormen van discriminatie** wordt erkend, maakt het mogelijk om de verschijnselen nauwkeuriger te beschrijven.

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

Laura Calabrese legt uit dat, **hoewel alle vormen van racisme hetzelfde mechanisme hebben, de geschiedenis ervan verschilt**: ambivalente stereotypen voor mensen van Aziatische afkomst; een exotisch beeld voor de Roma, wier genocide (de Samudaripen) nog steeds weinig erkenning krijgt; een directe erfenis van de “beschavingsmissie” voor zwarte mensen; beschuldiging van entrisme gericht tegen moslims of joden…

Pauline Malenga Mwenga legt op haar beurt uit hoe het systeem van ontmenselijking van mensen van Afrikaanse afkomst in West-Europa gestalte kreeg, via de slavernij en de kolonisatie - periodes waarin Afrikanen als minderwaardig aan huisdieren werden behandeld. Deze ontmenselijking heeft zowel de manier waarop Europeanen naar Afrikanen keken als de manier waarop Afrikanen naar zichzelf keken beïnvloed, en heeft tot op de dag van vandaag nog steeds gevolgen. Het racistische discours is na de kolonisatie niet verdwenen, maar verandert en neemt nieuwe vormen aan. **Het blijft zich onbewust manifesteren in het vocabulaire**; denk bijvoorbeeld aan de term “ontwikkelingshulp”, die een beeld oproept van hiërarchieën tussen bevolkingsgroepen (degenen die helpen en degenen die geholpen moeten worden).

Laura Calabrese benadrukt dat **het politieke discours de kaders schept die het “anders-zijn” creëren**. Er bestaat overigens geen enkel juist woord: de betekenis hangt af van wie er spreekt, en het is beter uit te gaan van de ervaringen van de mensen zelf dan van starre discoursen, zoals blijkt uit de herovering van de term “gitans” door sommige Roma zelf of die van het “n-woord” in de hiphop. Tot slot benadrukten de sprekers de noodzaak om de betrokkenen te laten deelnemen aan beslissingen die hen aangaan, in plaats van hen te behandelen als louter begunstigden van overheidsmaatregelen.

2 De uiteenzetting: een geschiedenis van racisme aan de hand van woorden

CONCLUSIE: EEN MECHANISME VAN OVERHEERSING DAT OP ALLE NIVEAUS MOET WORDEN BESTREDEN

Samenvattend heeft het colloquium aangetoond dat het racistische mechanisme de Europese verbeelding structureert sinds de godsdienstoorlogen in de middeleeuwen, waarna het werd bekrachtigd door de pseudowetenschappelijke classificaties van de XIXde eeuw en vervolgens na de Tweede Wereldoorlog en de dekolonisatie opnieuw werd vormgegeven, zonder ooit te verdwijnen: **het is een zeer doeltreffend mechanisme van overheersing** dat slechts algemeen aanvaarde categorieën en een machtssysteem vereist. Hoewel er ongetwijfeld altijd een racistisch ideologisch aanbod zal blijven bestaan, kunnen we wel de vraag naar deze ideologieën terugdringen.

De sprekers wezen op de bijzondere verantwoordelijkheid van de politieke wereld en op de noodzaak om de ethiek van het publieke debat te herstellen. Aangezien haatzaaiende uitlatingen zich in een wereld in crisis en chaos steeds verder verspreiden, kan de strijd zich niet beperken tot terminologische aanpassingen of principiële standpunten en vereist deze voortdurende actie op verschillende niveaus. Ze benadrukten **de noodzaak om zowel de uitingen van racisme aan te pakken als de mechanismen die de maatschappelijke aanvaarding ervan bevorderen**. Dit vereist met name onderwijs en kennisoverdracht, een kritische reflectie op de gebruikte woorden en begrippen, aanscherping van de wetgeving, toezicht op sociale media, investeringen in instrumenten om de hardnekkigheid van racisme nauwkeurig te meten... Deze reflecties vormen evenzoveel nuttige aanknopingspunten voor de toekomstige werkzaamheden van de Raad, in een aanpak die zowel collectief, pragmatisch als actiegericht is.

3 Uitwisselingen met het publiek

Verschillende uitwisselingen gingen over **de essentialisering van minderheidsgroepen**: de sprekers verduidelijkten dat het weliswaar gerechtvaardigd is om kritiek te uiten op specifieke religieuze stromingen (de Moslimbroederschap of ultraconservatieve evangelische bewegingen), maar dat het verdacht maken van elke moslim of elke protestant door hen te associëren met minderheidsgroepen die als problematisch of gewelddadig worden beschouwd, neerkomt op een racistisch mechanisme. Racisme tegen migranten, dat in de uiteenzetting niet aan bod kwam, werd aangemerkt als één van de meest in het oog springende institutionele vormen van racisme van dit moment, waarbij mensen zonder papieren worden uitgebuit in het verlengde van de koloniale logica van arbeidsuitbuiting, ook voor mensen die in België zijn geboren maar nog steeds als "allochtonen" worden gezien.

Wat betreft de beste manier om de vraag naar racistische discoursen tegen te gaan, pleitten verschillende deelnemers voor **een nieuw publiek narratief dat de voordelen van diversiteit benadrukt**, in plaats van theorieën zoals de "omvolking" te herhalen en daarmee te versterken. Een spreekster benadrukte het feit dat de slavernij in de oudheid buiten elke raciale logica bestond en aan de hand van het voorbeeld van anti-Aziatisch racisme in de Verenigde Staten illustreerde hoe het fenomeen per context kan variëren. Laura Calabrese verduidelijkte dat enkel de combinatie van een erfelijke categorisering met een duurzaam overheersingssysteem - door gebruik te maken van het zondebokmechanisme - racisme in de strikte zin onderscheidt van slavernij, een universele antropologische constante.

Wat betreft **racisme binnen de politie**, een structureel probleem dat door onderzoek werd gedocumenteerd, wezen de sprekers erop dat er geen universele formule bestaat om stereotypen te ontkrachten. Wat concrete maatregelen betreft, gingen de uitwisselingen over de aanbevelingen die de Raad al had geformuleerd, de praktische beperkingen van de antiracismewet van 1981 (geïllustreerd door een recente zaak waarin het ontbreken van een met naam genoemd slachtoffer een veroordeling onmogelijk maakte), de noodzaak om de middelen van justitie te versterken, de getuigenissen van slachtoffers te verzamelen zonder hun ervaringen te bagatelliseren, en een grotere samenhang te bevorderen tussen de strijd tegen racisme en discriminatie.

conseil pour l'élimination du racisme
raad voor de uitbanning van racisme
.brussels

Contact:

Raad voor de uitbanning van racisme

Bischoffsheimlaan 26
1000 Brussel

gboutaher@brupartners.brussels

